

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ ПО СЪСТАВЯНЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ИНВЕСТИЦИОННА ПОЗИЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ¹

(съгласно шестото издание на *Ръководството по платежен баланс и
международната инвестиционна позиция*)

Българската народна банка съставя и отчита международната инвестиционна позиция, като част от финансовите сметки на страната към чужбина на основание чл. 42 от Закона за Българската народна банка². Информацията за нуждите на статистиката на платежния баланс се събира на основание на чл. 42 от Закона за БНБ и чл. 7 - 10 на Валутния закон³ и Наредба № 27 на БНБ за *статистиката на платежния баланс, международната инвестиционна позиция и статистиката на ценните книжа* и се обработва от отдел „Макроикономическа статистика“ към дирекция „Статистика“ на БНБ при запазване на нейната пълна конфиденциалност. Българската народна банка изготвя и публикува международната инвестиционна позиция в съответствие с *шестото издание* на „*Ръководството по платежен баланс и международна инвестиционна позиция*“ (МВФ, 2009), *Наръчника по платежен баланс* (МВФ, 2014) и с *Препоръката на Европейската централна банка*⁴.

Методологията за отчитане на международната инвестиционна позиция е концептуално свързана с тази на *Системата от национални сметки (СНС) и Брутния външен дълг*. Статиите на международната инвестиционна позиция кореспондират в голяма степен със съответните елементи на сметка *Останал свят* от СНС.

Съществува тясна взаимовръзка и между *Международната инвестиционна позиция* и платежния баланс. Финансовата сметка на платежния баланс представя трансакциите (потоци) на една икономика, свързани с външните ѝ финансовите активи и пасиви, които се отразяват върху размера на притежаваните външни финансови активи и пасиви, отчитани в международната инвестиционна позиция.

¹ Актуализирани към октомври 2021 г.

² Обн. ДВ., бр. 46 от 10.06.1997 г. и с последно изм. и доп. – ДВ., бр. 12 от 2021 г.

³ Обн. ДВ., бр. 83 от 21.09.1999 г. и с последно изм. и доп. – ДВ., бр. 14 от 18.02.2021 г.

⁴ Препоръка на Европейската централна банка от 23 януари 2014 година за изменение на Препоръка ЕЦБ/2011/24 относно изискванията за статистическа отчетност на Европейската централна банка в областта на външната статистика (ЕЦБ/2014/2).

I. СЧЕТОВОДНИ ПРИНЦИПИ И СТАНДАРТИ

Времето на записване на наличностите в международната инвестиционна позиция е края на отчетния период.

Оценяването на позициите на финансовите активи и пасиви следва да бъде по тяхната текуща пазарна цена в края на отчетния период. Когато пазарните цени не са известни, се използват допълнителни разчети на база пазарни цени на сходни финансови инструменти за съответните групи статистически единици, а в някои случаи се използват и справедливи и балансови стойности.

Промените в стойността на притежаваните активи или пасиви към чужбина, които се дължат на валутно-курсови, преоценъчни и други разлики се отразяват международната инвестиционна позиция.

Международната инвестиционна позиция на България се отчита в евро и в левове. Преизчисляването в съответната валута се извършва при прилагане на валутния курс към края на отчетния период.

II. КОМПОНЕНТИ НА МЕЖДУНАРОДНАТА ИНВЕСТИЦИОННА ПОЗИЦИЯ

Международната инвестиционна позиция представя външните финансови активи и пасиви на страната към края на определен период. Първото ниво на класификация в международната инвестиционна позиция е разделението на активи и пасиви. Второто ниво на класификация – по функционални категории е в пълно съответствие с представянето на финансовата сметка на платежния баланс. Функционалните категории активи и пасиви са: преки инвестиции, портфейлни инвестиции, финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица и други инвестиции. В активите се включват и резервните активи на страната. Пасивите в МИП имат по-широк обхват от тези в статистиката на брутния външен дълг, тъй като те включват и пасивите, свързани с дялово участие и финансовите деривати и опции върху акции на наетите лица. Третото ниво на класификация е по финансови инструменти.

Компонентите на международната инвестиционна позиция са класифицирани в следните основни категории:

A. ПРЕКИ ИНВЕСТИЦИИ

Преки инвестиции е категория, която включва презгранични инвестиции, при които резидент от една икономика има контрол или съществена степен на влияние

върху управлението на предприятие, резидент на друга икономика. Освен че се взема под внимание дяловият капитал, който определя степента на контрол или влияние, тук влизат също отношения между непряко контролирани и свързани предприятия, инвестиции между дъщерни предприятия, дълг и обратни инвестиции.

Категорията преки инвестиции обхваща повечето финансови позиции между свързани предприятия в различни икономики. Реинвестирането на печалба също се включва в тази категория.

Вътрешнофирменото кредитиране се използва, за да опише дълговите позиции между свързани предприятия. Включва свързаните с дългов инструмент (дългови ценни книжа, заеми, депозити, търговски кредити и аванси и други задължения, застрахователни, пенсионни и стандартни гаранционни схеми) позиции, различни от тези между свързани финансови корпорации (не се определят като пряка инвестиция, защото не се считат за произтичащи от обвързаността им в пряка инвестиция). Финансовите корпорации обхванати в този случай са: депозитни институции (включително централни банки и депозитни институции без централната банка); инвестиционни фондове и други финансови посредници с изключение на застрахователни компании и пенсионни фондове.

*Преките инвестиции имат две представяния: на базата на принципа актив/пасив (използвано в статистиката на международната инвестиционна позиция) и според първоначалната посока на инвестицията (използвано в статистиката на преките инвестиции). Принципът на първоначалната посока е представяне на данните, организирани според посоката на взаимоотношението между страните по сделката. Разликата между двете представяния се поражда от различното третиране на обратните инвестиции и някои видове инвестиции между дъщерни предприятия. При представянето на данните съгласно *принципа актив/пасив* водещо значение има дали позицията представлява актив или пасив за страната.*

Съгласно принципа на първоначалната посока преките инвестиции се показват или като преки инвестиции в чужбина, или като преки инвестиции в страната:

(а) *Преки инвестиции в чужбина включват активи и пасиви между местни преки инвеститори и техни директни инвестиционни предприятия. Включва също активи и пасиви между местни и чуждестранни свързани предприятия, в случаите когато крайното контролиращо предприятие-майка е местно лице и активи на местни предприятия в чуждестранни свързани предприятия, в случаите когато*

резидентността на крайното контролиращо предприятие е неизвестна. Преките инвестиции в чужбина се наричат още изходящи преки инвестиции.

(б) *Преки инвестиции в страната включват всички пасиви и активи между директни инвестиционни предприятия и техните преки инвеститори. Включва също активи и пасиви между местни и чуждестранни свързани предприятия, в случаите, когато крайното контролиращо предприятие-майка е чуждестранно лице и пасиви на местни предприятия към чуждестранни свързани предприятия, в случаите когато резидентността на крайното контролиращо предприятие е неизвестна..* Преките инвестиции в страната се наричат още входящи преки инвестиции.

Според принципа на първоначалната посока, преките инвестиции в чужбина и преките инвестиции в страната включват едновременно активи и пасиви, и поради това е възможно да има отрицателни стойности.

Данните съгласно двата принципа (актив/пасив и според първоначалната посока на инвестицията) са полезни за различни видове анализи:

- Данните съгласно принципа на актив/пасив са съпоставими с парични, финансови и други балансови данни, което улеснява сравнението между тях. Тези данни се отчитат спрямо непосредствения контрагент, което позволява адекватно разглеждане на потоците и позицията (например в случаите с предприятия със специална инвестиционна цел).

- Данните съгласно принципа на първоначалната посока на инвестицията допринасят за изясняването на мотивацията за пряка инвестиция и взимат предвид контрола и влиянието. В това представяне обратните инвестиции се отразяват като еквивалентни на изтегляне на инвестиции. Принципът на първоначалната посока може да бъде особено полезен при икономики с големи стойности от преминаващи (транзитни) капитали, защото големите инвестиционни потоци във и извън икономиката може да не са от основен интерес за анализаторите на преки инвестиции.

Представянето на международната инвестиционна позиция използва преки инвестиции активи и преки инвестиции пасиви (така че обратните инвестиции не се нетират в общите стойности).

Българската народна банка публикува данните за преките инвестиции и в двата вида представяне.

Източници: Българската народна банка получава месечни данни за преките инвестиции в страната от балансовите отчети на банките и Управление „Банков надзор” на БНБ, от Централния депозитар, от нотариусите и службите по вписванията и от

Агенцията за публичните предприятия и контрол, както и от системата за отчитане на информацията от банките за преводите и плащанията между местни и чуждестранни лица (до м. август 2016 г.); тримесечни данни от отчетите на предприятията с чуждестранно участие, от Комисията по финансов надзор, от застрахователните и пенсионноосигурителните дружества; годишни данни от НСИ за размера на чуждестранните инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор.

За преките инвестиции в чужбина Българската народна банка използва информация от формите за деклариране в БНБ на преките инвестиции, от отчетите на предприятия и от системата за отчитане на информацията от банките за статистиката на платежния баланс до август 2016 г.

Б. ПОРТФЕЙЛНИ ИНВЕСТИЦИИ

*Портфейлните инвестиции представляват презгранични позиции, включващи дългови или дялови ценни книжа или дялове в колективни инвестиционни фондове, различни от включените в категорията преки инвестиции или резервни активи. Дълговите ценни книжа се разделят на дългосрочни (с матуритет повече от една година) и краткосрочни (с матуритет една година и по-малък от една година). Размерът на статията *Портфейлни инвестиции - активи* включва ценните книги емитирани от чуждестранни и притежавани от местни лица. Размерът на статията *Портфейлни инвестиции - пасиви* включва ценните книги емитирани от местни лица и притежавани от чуждестранни лица.*

Ценните книжа са дългови и дялови инструменти, които са търгуеми.

*Източници: Главните източници на информация за статия *Портфейлни инвестиции, пасиви* са данните, получени от Министерството на финансите, Българската народна банка, Централния депозитар, месечните и тримесечни статистически форми от местните юридически лица. Данни относно активите на страната под формата на портфейлни инвестиции се предоставят от банките и инвестиционните посредници – небанки (по отношение на портфейлни инвестиции както за тяхна сметка, така и за сметка на техни клиенти), другите финансови институции, застрахователните компании и пенсионните фондове, сектор Държавно управление, директно от местни лица, които инвестират в чуждестранни ценни книжа без посредничеството на резидентен инвестиционен посредник и БНБ.*

В. ФИНАНСОВИ ДЕРИВАТИ

Активите и пасивите по статията *Финансови деривати (различни от резерви) и опции върху акции на наетите лица* включва дериватни финансови инструменти като форуарди, фючърси, суапове, опции и други.

Източници: Основен източник на данни за тази статия са банките.

Г. ДРУГИ ИНВЕСТИЦИИ

Функционалната категория Други инвестиции включва други видове дялов капитал, валута и депозити, заеми, застрахователни, пенсионни и стандартизирани гаранционни схеми, търговски кредити и аванси и други сметки за вземания/задължения. В пасива на статията се включват и задълженията по специални права на тираж.

Статия *Дялов капитал* включва дялов капитал, който не е включен в преките или портфейлните инвестиции или резервните активи.

Статия *Валута и депозити* представя в актива си размера на валутните депозити на резиденти в чужбина, а в пасива си – размера на задълженията на банките, опериращи на територията на България към нерезиденти в местна и чужда валута.

Източници: Източници на данните за актива са Банката за международни разплащания в Базел, балансовите данни на банките и другите финансови институции, годишните отчети на местните физически лица и на нефинансовите предприятия. Източници на данните за пасива са банките и БНБ.

Статия *Заеми* включва получени и неизплатени дългосрочни и краткосрочни заеми между резидент и нерезидент, които заеми не са секюритизирани с търгуеми ценни книжа. Към размера на заемите са включени и начислените и неизплатени лихви по тях към момента на отчитането им.

Източници: Данните за заемите (актив и пасив) се отчитат на база на информация, предоставяна от Министерството на финансите, БНБ, от банките и директно от предприятията, предоставили/получили финансови кредити към/от чужбина тримесечно или годишно, както и от годишните отчети на местните физически лица.

В статистиката на външния сектор под търговски кредит се разбират вземания между партньори по търговска сделка, непосредствено отпуснати от доставчика на купувача, които не са секюритизирани с търгуеми ценни книжа.

Статия *Застрахователни, пенсионни и стандартизирани гаранционни схеми* включва технически резерви по общо застраховане, права по животозастрахователни

полици и анюитети, пенсионни права, вземания на пенсионни фондове, непенсионни обезщетения и обезпечения по претенции върху стандартни гаранции.

Източници: тримесечните балансови данни на застрахователните дружества и пенсионните фондове.

Статиите *Други сметки за вземания/задължения* включват салдото по разни разчети, непокрита в останалите категории.

Източници: Основен източник на информация са тримесечните отчети на местните юридически лица и еднолични търговци за техните вземания и задължения по търговски кредити и аванси и други вземания/задължения от/към чуждестранни лица, тримесечните отчети на инвестиционните фондове и балансовите данни на банките.

В статия *Други инвестиции, пасиви* се отчитат и позициите в специални права на тираж (които членовете на МВФ имат право да използват случай на финансови затруднения, като ги обменят за конвертируеми валути).

Източник: БНБ.

Д. РЕЗЕРВНИ АКТИВИ

Резервните активи включват тези външни активи, които са на разположение и са контролирани от централната банка (правителството), и биха могли да се използват за пряко финансиране на дефицити на платежния баланс. Резервните активи включват монетарно злато, специалните права на тираж, резервната позиция при МВФ, други резервни активи (включващи валутни депозити, ценни книжа, финансови деривати и други вземания). Записванията в тази категория кореспондират с активите на управление „Емисионно“ на БНБ.

III. ПЕРИОДИЧНОСТ, ЧЕСТОТА И СВОЕВРЕМЕННОСТ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО МЕЖДУНАРОДНАТА ИНВЕСТИЦИОННА ПОЗИЦИЯ

Българската народна банка съставя и публикува тримесечно международната инвестиционна позиция на страната. Съгласно своя календар, БНБ извършва публикациите в рамките на три месеца след изтичането на отчетния период.

IV. ПОЛИТИКА НА РЕВИЗИРАНЕ НА ДАННИТЕ

Ревизиите на предварителните данни за международната инвестиционна позиция са задължителна международна практика. Те са особено важни при съставянето на

статистиката на платежния баланс и международната инвестиционна позиция, поради кратките срокове след края на отчетния период, в които се съставят и публикуват тези отчети. За съставянето на данните се използват различни източници (банки, небанкови финансови предприятия, предприятия с чуждестранно участие, Централен депозитар, Национален статистически институт и други), като данните, които постъпват от тези източници, са с различна честота, навременност (срок за предоставяне на информация след отчетния период) и обхват. Постъпващата с различна честота и навременност информация прави ревизиите задължителни.

Периодичните ревизии на данните, които БНБ прави, са в съответствие с Календара на ЕЦБ за обмен на данните за платежния баланс, международната инвестиционна позиция, резервните активи в рамките на ЕСЦБ (включващ и календар за ревизиите), както и с Календара на Евростат за обмен на данни и политика на ревизии в рамките на Европейския съюз. Съблюдаването на тази политика на ревизии гарантира сравнимост на данните между отделните държави-членки на Европейския съюз и на Европейската система от централни банки. С публикуването на ревизии, потребителите своевременно биват информирани относно актуализираните данни по съответните статии⁵. Следвайки изискванията на горепосочените календари на ЕЦБ и Евростат, политиката на Българската народна банка за ревизии на данните се базира на следните принципи:

(1) Всяка публикация може при необходимост да включва ревизии на данните за предходния отчетен период. През март с публикуването на данните за четвърто тримесечие на предходната година и през септември, с публикуването на данните за второ тримесечие на текущата отчетна година, календарите дават възможност, при необходимост, да бъде направена ревизия на данните за до три години назад. През декември, с публикуването на данните за трето тримесечие на текущата година, е възможна при необходимост ревизия на данните за текущата и предходната отчетни години;

(2) При наличие на текущи промени в резултат на събрана допълнителна информация, както и поради елиминирането на грешки, Българската народна банка своевременно информира потребителите посредством бележките към таблицата на международната инвестиционна позиция.

⁵ Годишните данни за преките чуждестранни инвестиции в страната се ревизират с 15 месеца закъснение след изтичането на отчетния период (след получаване на годишните данни на НСИ за предприятията от нефинансовия сектор).

(3) Когато се правят значителни ревизии в резултат на промени в методологията за отчитане на определени компоненти на международната инвестиционна позиция, или по други причини, с цел да улесни своите потребители, Българската народна банка ги информира предварително за предстоящите промени.

V. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА

Българската народна банка разпространява тримесечните данни за международната инвестиционна позиция чрез страницата си в Интернет – <http://www.bnb.bg>.

Данните се публикуват и в полугодишните и годишните официални отчети на Българската народна банка, в статистическите бази данни на ЕЦБ и Евростат, както и в националната страница с обобщени данни към Специалния стандарт за разпространение на данни Плюс на Международния валутен фонд. Данните се предоставят едновременно на всички потребители.

VI. КОНТАКТИ

Въпроси по методологията, прилагана от Българската народна банка или относно публикуваните данни по международната инвестиционна позиция, можете да изпращате към пресцентъра на Българска народна банка (press_office@bnbank.org) или по пощата на следния адрес:

Българска народна банка
Дирекция „Статистика“
Отдел „Макроикономическа статистика“
Пл. „Княз Александър I“ № 1
1000 София
България